

מראי מקומות - בבא קמא ב'

ממון המזיק שלו, דמזיקין באונס בעליהם, ואפי' בור, דכרה בפשיעה, בשעה שמזיק הרי ההיזק הוא באונס). ובזה שפיר הי' שייך לומר דשור (שכוונתו להזיק) חייב, ואדם באונס פטור. ובוה ביאר למה נקרא מבעה, דאי"ז מזיק אדם רגיל, אלא מזיק דאונס, שנקרא מבעה, דאי' בגמ' הוא מלשון אם תבעיון בעיו, שהוא לשון תפילה, דעל האדם להתפלל שלא אירע אונס על ידו.

(ד) ולא זו"ז שיש בהן רוח חיים כהרי האש וכו' - פי' בשטמ"ק בשם ר' יהונתן, דכיון שאין באש רוח חיים, אין בו כח להזיק אא"כ דבר אחר מעורב בו, וכל עת שרוצין להזיק יכולין להזיק, ומשו"ה דין הוא שנקנס אותם.

(ה) ולא זו"ז שיש בהן רוח חיים כהרי האש - העיר תוס', למה לא קתני ג"כ להיפוך, דלא הרי האש כהרי השור והמבעה, וביאר משום דאין חומרא באש שאינו בהם, ומה דכח אחר מעורב בו אינו חומרא אלא קולא. אולם ע' ברשב"א (ריש ג:) שכ' "טעם של כח אחר מעורב בו פעמים שתופסו לקולא ופעמים לחומרא, כ"א לפי מקומו", וע"ש איך שביאר החומרא והקולא שבו.

(ו) ולא זה וזה וכו' - הק' תוס', דמשמע דעונשין ממון מן הדין, ולכן צריך סברות לבאר למה צריך לכל הני קראי, אבל במכילתא מבואר דאין עונשין ממון מן הדין (ומבואר מדברי תוס', או דס"ל דאמרי' הכלל דאין עונשין מן הדין גם במה מצינו, כמש"כ הר"ן בריש נדרים, או דס"ל כהרשב"א בעמוד ב' דס"ל דהי' המשנה רוצה ללמוד מק"ו, ולא ממה מצינו). וע' בלקח טוב (להגר"י ענגל, כלל ב', ד"ה ואולם) שכ' לבאר המח' הבבלי והמכילתא ע"פ הטעמים שנאמרו לענין הא דאין עונשין מן הדין, דג' טעמים נודעים. א) שהמדה מסורה כך (דהיינו, הלכה הוא), ב) דאולי אינו מתכפר בעון החמור טפי בעונש זה הקל, דהא צריך עונש חמיר טפי, ונמצא דמענישו בחנם, ג) שמא יש פירכא להק"ו. והנה, לפי טעם א', י"ל דכיון דממון אינו

(א) בענין איסור להזיק - ע' בקהלות יעקב (סי' א') דהוכיח מקידושין (מב.) דיש איסור להזיק חברו, דאמרי' שם דהשולח את הבערה להזיק חברו נכלל באין שליח לדבר עבירה, אלמא דעבירה הוא להזיק חברו. אלא דאין מבואר מהו העבירה, האם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ומהו המקור. וכ' דאולי המקור הוא מדיני השבת אבידה, דכיון דצריך להציל ממון חברו מדין השבת אבידה, כש"כ שאסור לו להזיק ממון חברו. והביא מהמאירי בב"מ (ל') דכ' דהאיסור הוא נלמד מדינים, דהיינו דכיון דצריכין ב"ד לדון על הזיקות, וודאי אם יבא לב"ד ויאמר דרוצה להזיק חברו ע"מ לשלם לו, ודאי ב"ד צריכים לומר לו שלא לעשות כן, וא"כ גם ודאי אסור מעצמו לעשות כן, ונכלל הוא בדינים. עוד הביא מהמבי"ט בקרית ספר (נזק"מ ה') דכ' דלהזיק ולשלם אינו אלא איסור דרבנן. וע"ע בפ"י ר' יונה לאבות (א'), שכ' "שהרי כ' לא תגזול, וכל נזיקין בכלל אותו לאו, והן מן התורה, ע"פ קבלת מרע"ה בסניני" נוכח משמע לשון הסור (ח"ו"מ שע"ח, א'), דכ' "כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חברו, כך אסור להזיק ממון שלו אפי' שאינו נהנה וכו'". וע"ע לשון היד רמ"ה בב"ב (פרק ב', אות ק"ז) שכ' "דאסיר למגרם מידי דאתי מיני' היזקא לאינשי, או משום לפני עור לא תתן מכשול, ואי משום ואהבת לרעך כמוך". וע"ע בפרישה (ח"ו"מ שע"ח, א') דכ' דכיון דהתורה חייבו על התשלומין, נראה דבא לומר שיש איסור בדבר.

(ב) וההבער - פרש"י, כי תצא אש. ע' בפני יהושע שהעיר על מה הביא רש"י הפסוק, ולא כ' רק שהבער הוא אש.

(ג) לא הרי השור כהרי המבעה - הק' המרומי שדה (ג:, ד"ה רב), לפי רב דס"ל דמבעה זה אדם, איך שייך לומר לא הרי השור וכו', היתכן לומר דחייב על היזק שורו ולא על היזק עצמו. עוד הק', למה נקט התנא לשון זה דמבעה, ולא כ' אדם. וביאר דמבעה דמתני' אינו אדם המזיק בכוונה, או אפי' בפשיעה. אלא מיירי לענין המחוייב שמירה, דהיינו באופן שמזיק באונס (וכמו חיובי

להאבות אלא פחותים מהם, וא"כ מסתבר תולדותיהן לאו כיוצא בהן. ובוזה מיישב קו' ר' העשיל (שקורא קו' העולם), דזהו גופא כוונת המשנה, דאם היו האבות שווים להדדי במעלה, ודאי יהיו יכולין ללמוד מהדדי, ויהי' דינם כיוצא בהן של האבות. ובדומה לזה כ' הצל"ח, דאם הי' האבות עדיפי ממה דכתיב בקרא, אז ודאי הי' למדין מהן ודינם הי' כיוצ"ב, וכל השאלה הוא רק לענין תולדות דדומות להם ואינם חמורים מהם.

(ט) **ואילו עביד אב ותולדה ידי' לא מחייב אלא חדא- פרש"י, אאב מלאכה, אבל אתולדה ידי' לא מחייב. והק' בחי' ר' ארי' לייב (א', ז', ב'),** הרי בפשטות מה שלא מתחייב אלא חדא הוא משום דהוי כעושה מלאכה אחת ב' פעמים, ונמצא דאין שום גריעותא בתולדה מה שלא מחייב אלא חדא, אבל מרש"י מבואר דהוא משום גריעותא תולדה ונעל הגמ' גופא ל"ק, דהי' שייך לפרש דכוונת הגמ' לומר דנפק"מ במה תולדה הוא ולא אב אמל, היינו בענין דאינו חייב אלא קרבן א". וביאר ר' לייב דס"ל לרש"י דבעצם מה תולדה חלוק מן האב בעצם סגי לחייבו בחטאת אחרת (ודלא כעושה המלאכה ב' פעמים), רק דכיון דאינו אלא תולדה, ואינו חשוב לחלוק לה שם מלאכה בפנ"ע, ממילא הוי גרוע ונכלל בהשם של האב, ולכן אינו מחייב עוד חטאת. אולם מדברי ר' לייב אין מבואר אם יש איזה נפק"מ לדינא במה שהקרבן הובא רק בשביל האב ולא בשביל התולדה, וע' בתפארת שמואל ובפורת יוסף במה שכ' נפק"מ בזה, ואכמל"י.

(י) **ולר"א וכו' אמאי קרי לי אב ואמאי קרי לי תולדה- כ' הרמב"ן בשבת (צו:)** דידע הגמ' דאפי' לרבנן הך דהוי במשכן קרי אב ואידך תולדה, ושאלת הגמ' הי' למאי נפק"מ אם אב הוא או תולדה, ותי' דנפק"מ לענין קרבן. והק' לר"א למאי נפק"מ, וע"ז תי' דבאמת אין נפק"מ לדידי', ומה שנקרא אבות היינו הך וכו' (דלא הי' ידוע לנו אם ר"א ס"ל דזהו החילוק בין אבות לתולדות). וע"ע בשטמ"ק בשם ר' ישע"י, דכ' בש"י רבנן, דאכתי הוה מצי להק' מנין שזה אב וזה תולדה, דלמא להיפוך, אולם לתי' בתרא א"ש, אלמא דס"ל דגם בדרבנן לא הי' ידיעה קדומה דהחילוק

נקרא עונש, א"כ לכאו' אינו נכלל במדה זו שבתורה. ולפי טעם ב', כיון דבכלל מאתיים מנה, הרי ודאי חייב הוא אותו מנה, וא"כ אפי' אם באמת צריך לעונש יותר גדול, הרי ודאי חייב זה. ועוד, הרי תשלומין אינו בתורת עונש אלא בתורת תשלומין, וא"כ לא שייך כלל אותו טעם. אבל לפי טעם הג', דאולי יש פירכא להק"ו, שפיר אמרי' דגם בממון שייך הכלל דאין עונשין מן הדין.

(ז) **ושמירתן עליך- ע' בחי' ר' שמעון (סי' א')** דחקר בכל חייבי ממון המזיק, האם סבה המחייבת הוא מה שפשע בעל המזיק בשמירתו, ומה שהשור וכל המזיקין צריכים להיות שלו, היינו רק כדי לחייבו בשמירתן, אבל העיקר מחייב הוא מה שפשע בשמירתו, או דלמא המחייב הוא מה שממונו הזיק, דכשם שחייב על הזיקות שהוא עצמו הזיק, כן חייב על הזיקות ממונו, אלא דיש פטור של שמירה, דאם שמרו כראוי, הרי נחשב לאונס ופטור, אבל אין פשיעתו בהשמירה עיקר חיוב על ההיזק. והוכיח מהא דפטור על ממונו שהפקיר ואח"כ יצא והזיק, אף אם ע"י פשיעתו בהשמירה (כשהי' שלו) גרם ההיזק, הרי סכ"ס אינו שלו, ולכן אינו חייב בהיזק שלו (אלא כבור, דחייבו התורה אף שאינו שלו).

(ח) **תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן- הק' ר' העשיל (הובא בחנוכת התורה סי' רי"א, ובכמה אחרונים כאן),** איך שייך לומר תולדותיהן לאו כיוצא בהן, הרי אמרי' דאב הוא רק מה שכתוב בתורה, וא"כ, נמצא דאי לא כתוב בתורה, לא יהי' דינו כהאב. ואם תולדותיהן לאו כיוצ"ב, א"כ איך שייך למשנתינו לומר לא הרי וכו', דמשמע דבאמת הי' צריך ללמוד המזיקין מהדדי, רק דלא הי' יכול לעשות כן משום דיש קולות וחומרות, הרי אף בלא"ה, הי' מקום לכתוב כל האבות נזיקין כדי שיהיו חייבין (עכ"פ) לשי' רש"י בעמוד ב', דאם תולדותיהן לאו כיוצא בהן, (פטורין). וע' בפני יהושע דביאר דשאלת הגמ' האם תולדותיהן כיוצ"ב או לא, היינו, באיזה מין תולדות מיירי כאן, במין תולדות השווים להאבות, וא"כ ודאי כיוצא בהן הם, או דלמא התולדות אינם שווים

הפטורים של האב (וע"ש באריכות בביאור הענין).

(ג) **הכא מאי- ע' ברא"ש (א')** שביאר דספק הגמ' הוא משום דמצינו שיש חילוקי דינים בין הנזיקין, דהא מצינו בקרן שיש חילוק בין תם למועד, ואע"פ ששניהם אבות, מ"מ הא חזינן שיש חילוקי דינים, וא"כ ג"כ הי' מקום להסתפק לגבי האבות ותולדות.

(ד) **אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תם למועד ה"מ בתלושה- פרש"י**, כגון שאחזה הבהמה הקרן בין שיניה ונגחה. וכ' החזון איש (ב"ק א', א') דפרש"י צ"ע, והוא פי' דמיירי שקשור התלוש במקום קרני, אבל קשור ברגלה הוי תולדה, כמו דבעיטה תולדה דקרן מחוברת.

(טו) **אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא- הק' הרשב"א**, אדרבה, אימא כולה תמה היא לשלם ח"נ בלחוד. ותי' דנזקין ספיקא דידהו לחומרא כאיסורין. ועוד תי' דאין סברא לומר שיהי' פחות מתלושה, דק"ו הוא. ובביאור תירוצו הא', כ' הברכ"ש (ב') דאף דבספק תשלומי נזקין אמרי' דספיקא לקולא, באמת בכל ספק נזקין יש ג"כ איסור, וספיקו לחומרא, רק דבדרך כלל זהו רק בנוגע החיוב שמירה מעיקרא, אבל לגבי החיוב תשלומין אזלי' לקולא. אבל כאן, שאלת הממון תלוי בהאיסור, דהשאלה הוא אם קרא דמחוברת הוא תמות לגמרי או מועדות לגמרי, בין לענין שמירה ובין לענין תשלומין, וא"כ שפיר כ' הרשב"א דספיקו לחומרא. וע"ע בחי' הרי"ז על הרמב"ם (נזק"מ, ד"ה ולפ"ז) דתי' קו' הרשב"א ע"פ דרכו שם, דלענין אם הזיק בקרן מחוברת, ודאי חייב, כיון שדרכו להזיק ושמירתו עליך, והשאלה הוא רק אם יש בה החי' של קרן, דהיינו דבתמות משלם ח"נ. אבל אם אין התורה מדבר אלא בקרן תלושה, א"כ ע"כ קרן מחוברת משלם נ"ש, דבלא החי' של קרן ממילא הוא חייב לגמרי, ואין שייך להק' שישלם רק ח"נ. וע"פ דבריו מיושב גם קו' תוס', דהק' מהכ"ת לחייב קרן מחוברת טפי מתלושה, וע"ז התי' הוא דשפיר יכול להיות חייב טפי מתלושה, וכנ"ל, דכל החידוש

בין אבות לתולדות הוא מה דאי' במשכן או לא, דלא כדברי הרמב"ן.

(יא) **גבי טומאות תנן וכו'- לכאור' ק'**, מה ענין תולדות טומאה לתולדות נזיקין, תולדות טומאה אינן תולדות משום דדומות לאבות הטומאה, אלא משום דנולדו מן האבות. וא"כ, שפיר אמרי' מסברא דהתולדות הם למטה מהאבות. אבל תולדות נזיקין אינן תולדות אלא משום שהם דומין להאבות, וא"כ מה הביא תולדות טומאה לכאן. וכ' הפלפולא חריפתא (ג') דאה"נ, באמת אי"ז דמיון, אלא כיון דהעלה על לבו לפשפש באבות ותולדות, פשפש ומצא שבת וטומאה.

(יב) **הכא מאי- פרש"י**, האם אמרי' דתולדות דומה להאבות וחייבין, או לא. והק' בחי' הרי"ז על הרמב"ם (בהל' נזק"מ), אם אינם חייבים, במה נחשבים הם להיות תולדות. וע' במנחת שלמה על מסכתין (בעמוד א') שתי' ד"צריך לפרש שדין תולדה הוא לענין חיוב השמירה, דלענין זה שפיר קרינן לי' שמחוייב לשמור גם אם אינו חייב לשלם" (וע' בחי' ר' שמואל (א', א') דהביא תי' זה והק' עליו דחייב בשמירתה אפי' אם אינו תולדה, והניח בצ"ע).

באו"א, דשאלת הגמ' הוא אם תולדות הוי כאבות אינו אם התולדה חייב או פטור, דודאי חייב, אלא השאלה הוא אם אמרי' דדיני התולדה הרי הם כדיני האב או לא, ולמשל, האם אמרי' דכמו דבאב דקרן התם משלם ח"נ מגופו והמועד משלם נ"ש מן העליי', האם דין התולדה ג"כ כן או לא. ובביאור שיטתו, כ' הגרי"ז דבעצם כל הנזיקין חייבים לגמרי, משום הצד השווה שהם דרכן להזיק ושמירתן עליך, ומה שיש איזה פטורים (אש בטמון, שו"ר ברה"ר, וכו'), תלויים הם ב"שם המזיק" שלהם, דהיינו, דהתורה חידש דשם מזיק זה פטור מכך וכך. ועפ"ז ביאר שאלת הגמ' לפי הרי"ף, דודאי נלמד התולדה מהאב לעצם חיובו, ושאלת הגמ' הוא האם יש להם גם הפטורים של האב, האם יש להם שם המזיק של האב או לא, דאם לאו כיוצ"ב, דהיינו דאין להם השם מזיק של האב, ממילא לא יהי' בהם

לחלק בין מחוברת לתלושה הוא חי' במזיק
שנקרא קרן, אבל עכשיו מצדדים דמחוברת
אינו קרן אלא דחייב מדין הצד השוה.

טז) ת"ש בכור שורו הדר לו- הק' התוס' ר' פרץ
"ואי ק', כיון דכתיב קרא דבכור שורו, למה
צריך עוד קרא דצדקי'. תריץ משום דא"כ כי
מחייב רחמנא, הני מילי מחוברת, אבל
תלושה לא מחייב כלל, להכי איצטריך
לאתויי קרא דצדקי'".

יז) רביצה- פרש"י, שראתה כלים ורביצה עליהם
כדי לשברן. והעיר הרש"ש, דלכאור' אפי' אם
רביצה להנאתה הדין כן, שהרי סכ"ס משונה
הוא, ומבואר לקמן, בכלבא דאכל אמרי
רברבי (טו:): דהיכא דעושה דבר משונה,
אע"פ שהוא להנאתה, מ"מ הוי תולדה דקרן.
ותי' דאולי רש"י כאן אזיל למ"ד פ"נ ממונא,
דס"ל דקרן אורחי' הוא, ולכן עיקר דקרן הוא
מה שכוונתו להזיק, דהא באמת אינו משונה
(וכמו שחילק תוס' שם ד"ה והשתא).

יח) רביצה תולדה דרגל היא- פרש"י, דע"י
כפיפת רגלים היא רובצת. והעיר בספר ישמח
יהודה, מה בכך שהיא רובצת על ידי כפיפת
רגלים, והא למעשה שברה הכלים בגופה
ולא ברגליה, ואמאי הו"א שהיא תולדה דרגל.
ולכאור' יוצא מכאן חידוש גדול (וכמש"כ
בספר אמרי בנימין), דאף אם לא הזיק בהרגל
ממש, אלא דהרגל הוא סיבת ההיזק, הי' ה"א
דהוי תולדה דרגל.

יט) מ"ש קרן דכוונתו להזיק וכו'- העיר
המהרש"א במהדור"ב, הא לעיל צידד הגמ'
דאולי התולדותיהן לאו כיוצא בהן, וא"כ
למה עכשיו נקט הגמ' דכיון דדומין להן
ותולדותיהן הן, ממילא הוי כיוצא בהן. ותי',
דלעיל סבר די"ל דכיון דאינו מפורש בתורה,
אף דדומה לו, מ"מ גזה"כ הוא דרק באבות
הדין כן, ולא בתולדות. אבל עכשיו דאנו
רואין דס"ל לר"פ דאף שיש תולדות שאין
מפורשין בתורה שדינן כהאב [דהא אמר ר' פפא שיש
תולדותיהן כיוצ"ב], א"כ גם תולדות דקרן (וכן
כולם) צריך להיות הדין כן.